

● Magunkról

● Belépés jelszóval

● Legújabb szám

● Archivum

● Aktuális

● Kereső

[53. évfolyam \(2006\) 1. szám](#)

Képek, metaadatok, adatbázisok

Koltay Klára

Sok könyvtári katalógusban alkalmazzuk nap mint nap azt a lehetőséget, hogy a katalógus bibliográfiai leírásaihoz fájlok nevét és helyét leíró URL-eket adva, a bibliográfiai tételhez a katalógushasználó számára közvetlenül elérhető információkat, vagy akár teljes online dokumentumokat fűzünk. A cikk arra mutat példákat, hogyan lehet ezt a technikát elektronikus gyűjtemények szervezésére használni.

Képként tárolt elektronikus dokumentumok és metaadataik

Az elektronikus dokumentumok tárolási formátumától, feldolgozottsági szintjétől nagymértékben függhet az, hogy milyen részletezettségű leírásokat, „metaadatrekordokat” érdemes készíteni hozzájuk.

Ha elektronikus könyvtárunk egységesen olyan szöveges dokumentumokból áll, amelyek szövege tökéletesen megbízható minőségű – akár azért, mert szöveggént keletkezett, akár azért, mert felismertetett és javított szkennelt dokumentumról van szó –, olyan részletes xml tagolást kapott, amely esetleg nemcsak formai (szerző, cím, alcímek stb.), hanem bizonyos lényegi tárgyi elemeket is kiemelt, és a hozzáillesztett keresőszoftver a teljes szövegre és a jól megtervezett kiemelt elemekre többféle keresési módszert biztosít, metaadatokra gyakorlatilag nincs is nagyon szükség. Az elektronikus könyvtáron belül biztosan nem, hiszen maga a szöveg vált oly mértékben feldolgozottá, hogy a metaadatok minden funkcióját teljesíti, minden lényeges szempont szerint célzottan kereshető. A külvilág számára azonban még ebben az esetben is szükség lehet metaadatok szolgáltatására.

Ha nincs módunk arra, hogy magára az elektronikus dokumentumra fordítsunk ennyi energiát, a szöveg feldolgozottságának csökkenésével nő a metaadatok fontossága. Ha eljutunk a másik végletig, ahol a dokumentumot „csak” képként tároljuk, minden lényeges információt, keresési szempontot a metaadatnak kell hordoznia. Akkor is elkerülhetetlen a metaadatok alkalmazása, ha szöveges és nem szöveges dokumentumok együtt fordulnak elő elektronikus könyvtárunkban.

A következőkben megvizsgálunk néhány gyakorlati példát, hogyan lehet képként vagy zenei fájlban tárolt anyagaink mellé – legyenek azok eredetileg szöveges, képi vagy zenei dokumentumok – egyszerű vagy részletes, sajátos keresési szempontokat kielégítő MARC metaadatokat készíteni.

Folyóiratok

A képként digitalizált folyóiratok használhatóságát nagyban növeli, ha legalább tartalomjegyzék szintű leírást készítünk az egyes cikkekről. Ez nagyon egyszerű, néhány mezőből (szerző, cím, a cikk helye a folyóiraton belül) álló, gyorsan elkészíthető rekorddal megtehető (1. ábra).

```
040    $aHuDeKLEK
245 00 $aEgyházi rendtartás a tiszáninneni ref. egyházkerület kebelében /$cKöz
      li Nagy Ignác
583    $xBME
695    $aforrás-közlés
695    $areformátus egyházkerület$xe egyházi rendtartás$ztiszáninnen$y1736
700 1   $aNagy Ignác
773 0   $tMagyar protestáns egyházi és iskolai figyelmező. - $g7 : 3 (1876), p.
      147-151.
856    $2http$3A cikk teljes szvege$uhttp://fulltext.lib.unideb.hu/tibi.cgi?fi
      =figyelmezo&ev=1876&sz=03&pn=147
```

1. ábra Cikkleírás a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár Tiszántúli folyóiratok adatbázisából

Ha ennél többet célunk meg, részletesebb tárgyi feltárással tudományos értekezések sok szempontú keresését tehetjük lehetővé, vagy a helytörténeti folyóiratok személy- és földrajzi név anyagának rekordba emelésével gazdag helytörténeti adattárat is építhetünk ugyanezzel a technikával digitalizált folyóirataink mellé (2. ábra). A cikkekben megjelenő nevek tárgyi melléktételként való szerepeltetése kereshetővé és böngészhetővé teszi őket, a leírásból közvetlenül elérhető cikkek pedig bővebb információval szolgálhatnak az egyes tételekről. A tárgyi melléktételekhez fűzendő besorolásiadat-rekordok az előforduló névváltozatok követésére adnak eszközt.

```

040 .. $aHuDeKLEK
099 .. $a(200 34-52)
245 00 $aNánássy Lajos vaskereskedő ... ajánlja a nagyjérdemű közöns>
ég becses figyelmébe dúsan felszerelt raktárát
500 .. $aÜntött vaskemencéket árusít
583 .. $xczm
600 1. $aNánássy Lajos$c(vaskereskedő)
650 .4 $aEladás
650 .4 $aKemencék
650 .4 $aKályhák
651 .4 $aNagytemplomtér (Debrecen)
651 .4 $aKömlössy-ház (Debrecen)
773 0. $tDebrecen-Nagyváradai Értesítő. -$g45 : 2 (1887), p. 5.
856 40 $3A cikk teljes szövege$uhttp://fulltext.lib.unideb.hu/journ>
als/bin/tibi.cgi?fi=dne&ev=1887&sz=45&pn=5

```

2. ábra Cikkleírás a DEENK Tisztántúli folyóiratok adatbázisából

Régi könyvek

Régi könyvek esetében nagyon valószínű megoldás a digitalizált anyag képi tárolása, hiszen itt nemcsak a szöveg tartamát fontos közvetíteni, hanem a dokumentum eredeti megjelenése is lényeges információkat adhat. Az egyes példányok is hordozhatnak olyan kiadástörténeti szempontból fontos, csak vizuálisan közvetíthető egyedi jegyeket, vagy olyan jelentős possessorori bejegyzéseket, margináliákat, amelyek indokoltá tehetik akár a mű több példányának digitalizálását. Ugyanakkor régi nyomtatványokból jó minőségű szövegfájlok előállítása az átlagosnál jóval több munkaráfordítást igényel.

A képi tárolást és szolgáltatást részletesen kidolgozott metaadatokkal érdemes kompenzálni: a szerző, cím, megjelenési adatokon kívül különösen fontos lehet a művek azonosítását szolgáló bibliográfiai hivatkozások megadása (510. mező). A szerzők, megjelenési helyek, nyomdák egységesített formában való szerepeltetése (100, 700, 710, 752, 260), annak jelölése, hogy melyik példány digitalizált mását látjuk (856 \$3). Ha a digitalizált régi könyvek gyűjteményének céljai indokolják, a dokumentum tartalma rögzíthető tárgyszavakkal (650, 651), vagy szöveges tartalmi összefoglalóval (520), illetve a possessorori (561) és egyéb bejegyzések (562) meglétére való utalással, vagy azok betűhív átirásával, a possessornevek egységesített formájának (700, 710), a kötet állagának (564), kötésének leírásával (3. és 4. ábra). A kötetben lévő illusztrációk, térképek kódolt rögzítése (008/18-21), indokolt esetben akár külön kapcsolt rekordban rögzített részletes leírása teheti kereshetővé a gyűjteménynek ezt az aspektusát is.

```

000      aam
001 bibJAT00007556
005 19990120140710.0
008 960719 1682      it      lat
040      'aSz1
100 1      'aBarisano, Francesco Dominico
245 10 'aMagnus Hippocrates medico-moralis Ad vtramque
Corporum scilicet, atque Animarum salutem per geminam
eisdem Aphorismorum expositionem accommodatus
/cAvthore Francisco Dominico Barisano
260      'a[Torino] Augustae Taurinorum : 'bEx Typographia
Bartholomei Zappatae, 'c1682
300      'a[16], 411, [4] p. : 'c8o
561      'aConventus Szegediensis ord. Min. Reformat.
1759.
561      'aConventus Szegediensis Fr Minor. 1692.
695      'aorvostudomány, 'xáltalános
700 2      'aSzeged, Alsóvárosi Ferences Rendház
Könyvtára, 'e(possessor)
700 1      'aZapatta, Bartolomeo, 'e(typographia)
856 7
'2http, 'uhttp://www.bibl.u-szeged.hu/%7Eclio/oldbook/medic

```

```

000      aam      0
001 bibJAT00005096
008 960719 1700      lat
100 1  aGonet, Jean-Baptista
245 10 aClypeus theologiae thomisticae ... Tomus
quintus, continens tractatvs de sacramentis in genere,
de baptismo, de confirmatione, de eucharistia, de
poenitentia, de extrema-vnctione de ordine, et de
matrimonio. Editio septima.
260  a[Antwerpen] Antverpiae :bHenricus et
Cornelius Verdussen,c1700
300  a[12], 528, [43] p. - 2o
580  aKoll. 2.
595  abőr
596  afatáblás
695  avallási tanítás,xkatolikus
700 2  aSzeged, Piarista Rendház
Könyvtára,e(possessor)
700 1  aAntwerpen
700 1  aVerdussen, Henri
700 1  aVerdussen, Cornelius

```

3. ábra Régi könyvek leírása a Szegedi Egyetem Könyvtárából

```

041  $alat
080  $a094.1(436)"1637"$a094.1(=945.11)"1637"$a244
100 1  $aFerrari Sigismondo$d(1589-1646)$c(domonkosrendi szerzetes)
245 10 $aDe rebus Hungaricae provinciae ordinis praedicatorum, partibus quatuor,
et octo libris distributi commentarii: /$cDescriptore F. Sigismundo
Ferrario ...
260  $aViennae Austriae :$bTypis Matthaei Formicae, in Aula Coloniensi$c1637
300  $a[30], 611 [612!], [8], 98 p. ;$c20 cm
500  $aEgyes oldalak elszámozva
500  $aA metszet egyes eredeti emblémái átragasztva$5D1 (761.113)
510 0  $aRMK$cIII 1518a
510 0  $aApponyi$cII. 830.
561  $aPossessori bejegyzés (pecsét)$b77$5D1 (753.785)
561  $aKézírásos possessori bejegyzés$b77$5D1 (753.785)
561  $aKézírásos possessori bejegyzés 1696-ból$b77$5D1 (753.785)
561  $aPossessori bejegyzés (pecsét)$b79$5D1 (761.113)
561  $aAugustinus Erath (rézmetszetes exlibris)$5D1 (761.113)
562  $aKézírásos bejegyzések az előzéklapon$5D1 (753.785)
595  $apergamen$5D1 (753.785)
595  $apergamen$5D1 (761.113)
596  $akopott, szakadt kötés$5D1 (753.785)
596  $akopott, szakadt kötés$5D1 (761.113)
596  $ajavitott, ragasztott metszet$5D1 (761.113)
583  $xKS, JE, szg
650 4  $aRitka könyvek$zAusztria$zWien
650 4  $aKeresztény irodalom
650 0  $aRare books$zAustria$zVienna.
650 0  $aChristian literature.
700 1  $aFormika Máté$e(nyomdász)
700 0  $aAugustin Erath$d(1648-1719)$e(possessor)
752  $dWien (Ausztria)
856 14 $3A 761.113 helyrajzi számú példány digitalizált változata$uhttp://full
text.lib.unideb.hu/book.cgi?lf=rebus.lst
949  $a753.785$c221926$n6.460/1997$1D1$trm$z9990000000064377
949  $a761.113$c221927$n599/1961$1D1$trm$z99900000000107168
999  $aDEBR$bD1$g753.785$aDEBR$bD1$g761.113

```

4. ábra Régi könyvek leírása a Debreceni Egyetem Könyvtárából

Kották

Ha elektronikus kottatárat kívánunk építeni, éppúgy dönthetünk a legegyszerűbb, szerzőt, címet, kiadási adatokat tartalmazó leírás, mint speciálisabb igényeket kielégítő részletező feltárás mellett.

Egy zenei oktatással foglalkozó intézményben a zeneművekben szereplő hangszerek és énekhangok (048), kottatípusok (254) szerinti keresést használhatják leggyakrabban, míg máshol fontosabb lehet a művek műfaji, stílári besorolása tárgyszavak segítségével, vagy a kották díszítését, illusztrációit leíró feltárás (5. és 6. ábra).

```

000 00394ncm 2200265 i 4504
001 bibKLT00353354
005 20050120134510.0
008 040408c1935 hu n l hun d
028 30 $aR & Co 5871$bRózsavölgyi & Co. Budapest
040 $aHuDeKLEK
041 $ahun
080 $a787.3:786.2.087.4
100 1 $aSzekeres Ferenc$d(1927-)$c(karnagy)
245 10 $aLegenda$h[Nyomtatott kotta] :$b[Violoncello] /$cSzekeres
254 $aPartitúra és szólam (gka.)
260 $aBudapest :$bRózsavölgyi & Co.,$ccop. 1935
300 $a6 p. :$c33 cm +$emell. (1 p.)
583 $xlá
695 $agordonkaművek
695 $adigitalizált kotta
856 $uhttp://fulltext.lib.unideb.hu/notes.cgi?lf=k372.lst
949 $aR.Z 68753/F$c571889$d1/Z$trz$z04628460

```

5. ábra Kotta leírása a Debreceni Egyetem Könyvtárából

```

906 __ |a 7 |b cbc |c orignew |d 1 |e ncip |f 19 |g y-genmusic
010 __ |a 90753145
020 __ |a 0689316623 : |c $14.95
040 __ |a DLC |c DLC |d DLC
043 __ |a n-us---
048 __ |a vn01 |a ka01
050 00 |a M1670 |b .A4 1991
245 00 |a All night, all day : |b a child's first book of African-American spirituals / |c selected and illustrated by Ashley Bryan ; musical
arrangements by David Manning Thomas.
260 __ |a New York : |b Atheneum, |c 1991.
300 __ |a 1 score (48 p.) : |b col. ill. ; |c 26 cm.
500 __ |a For voice and piano.
500 __ |a Includes chord symbols.
520 __ |a A selection of twenty spirituals, that distinctive music from the time of slavery. Includes piano accompaniment and guitar chord
650 _0 |a Spirituals (Songs) |x Juvenile.
650 _1 |a Spirituals (Songs)
700 1_ |a Bryan, Ashley. |4 ill
700 1_ |a Thomas, David Manning. |4 arr
856 42 |3 Contributor biographical information |u http://www.loc.gov/catdir/bios/simon054/90753145.html

```

6. ábra Kotta leírása a Library of Congress katalógusából

Plakátok

Színházi vagy zenei események színlapjai, plakátjai is feldolgozódhatnak eltérő koncepció alapján. A Debreceni Színház színlapjai mellé épült adatbázis olyan keresőeszköz kíván lenni, amely a színlapok gazdag adatanyagát a leírásokban megjelenítve vizsgálhatóvá teszi a kérdéses évtizedek műsorpolitikáját (245, 518), a bérletsorozatok felépítését (033, 490), a jutalom- és vendéjátékokon keresztül a színház külcapsolatait (518, 600), a rendezők (600), zeneszerzők (700) foglalkoztatottságát, illetve a város és a színház kapcsolatát (7. ábra).


```

000 01435ngm 2200337 4504
001 bibP0S00004441
005 20040823171545.0
008 040325s1888 hu ---u Ounhun d
033 $a188810061900
040 $aHuDeKLEK
100 1 $aValentin Lajos$(színházigazgató)
245 10 $aNebántsvirág$[plakát] :$bfrancia operette 4 felvonásban - irták H.
Meilhac és Millaud - fordította Évva Lajos és Rákosi Viktor - zenéjét s
zerző Hervé /$cValentin Lajos, igazgató
260 $aDebreczen :$bNyom. a város könyvnyomdájában,$c1888
300 $al plakát ;$c33 x 42 cm
490 0 $a(Idény bérlet ;$v8. szám)
490 0 $a(I. kis bérlet ;$v8. szám)
508 $aRendező: Valentin
511 0 $aKarnagy: Znojemszky
518 $aDebreczeni Városi Színház. Szombaton, 1888. október 6-án. Serédi Saro
lta, a kolozsvári nemzeti színház első rendű tagjának harmadik vendégjá
téka.
583 $xczm
600 1 $aSerédi Sarolta$(színész)
600 1 $aValentin Lajos$(rendező)$dx
600 1 $aZnojemszky Gyula$(karnagy)
610 2 $aDebreczeni Városi Színház$dx
700 1 $aMeilhac, H.$e(szerző)$dx
700 1 $aMillaud$(szerző)$dx
700 1 $aÉvva Lajos$(fordító)
700 1 $aRákosi Viktor$(fordító)
700 1 $aHervé$(zeneszerző)$dx
856 40 $3A szinlap képe$uhttp://fulltext.lib.unideb.hu/posters.cgi?if=18881006
1900
999 $aDEBR

```

7. ábra Szinlap leírása a Debreceni Egyetemi Könyvtár színházi adatbázisából

A Library of Congress plakátleírásai a plakátokat mint művészi alkotásokat szemlélik, illusztrációik alkotóiról, motívumairól, stílusáról tájékoztatnak (8. ábra).

```

010 __ |a 98507599
037 __ |a LC-USZC2-5281 |b DLC |e (color film copy slide)
040 __ |a DLC |c DLC |e ghc
050 00 |a POS - WPA - CONN .01 .A54, |b no. 1
245 00 |a American music festival - Bridgeport Symphony Orchestra - Frank Foti, conductor |h [graphic].
260 __ |a Conn. : |b WPA, |c [1938]
300 __ |a 1 print on board (poster) : |b silkscreen, color.
520 0_ |a Poster for Federal Music Project's American Music Festival presentation of the Bridgeport Symphony Orchestra, featuring the suite,
"Through the Looking Glass" by Taylor, and piano soloist Rudolph Gruen. Poster shows a girl, Alice, kneeling before a large mirror.
500 __ |a Work Projects Administration Poster Collection (Library of Congress).
600 14 |a Gruen, Rudolph, |d 1900-1966 |x Performances.
650 _7 |a Music festivals |z Connecticut |z Bridgeport |y 1930-1940. |2 lctgm
650 _7 |a Orchestras |z Connecticut |z Bridgeport |y 1930-1940. |2 lctgm
655 _7 |a Posters |y 1930-1940. |2 gmGPC
655 _7 |a Screen prints |x Color |y 1930-1940. |2 gmGPC
710 2_ |a Federal Art Project, |e sponsor.
852 __ |a Library of Congress |b Prints and Photographs Division |e Washington, D.C. 20540 USA |u dcu
856 41 |3 color film copy slide |d cph |f 3f05281 |u http://hdl.loc.gov/loc.pnp/cph.3f05281
953 __ |a TE01

```

8. ábra Plakát leírása a Library of Congress katalógusából

Fotók, metszetek

Az eredeti formájában is képi jellegű anyagok leírásának szemléltetésére is egymástól eltérő példákat választhatunk. A Képzőművészeti Egyetem rekordja pontosan regisztrálja a rézkarc és a nyomat készítésének idejét (260, 518), segíti a mű azonosítását bibliográfiai referenciák megadásával (510), a mű fizikai megjelenését részletezi (300, 340), eligazítja a felhasználót a hozzáférési feltételek megadásával (506) (9. ábra).

```

005      20050406103/00.0#
007      #
008      s1836 fr ita d#
040 $aHuMKFK#
100 1 $aPiranesi, Giovanni Battista$d(1720-1778)#
245 10 $aIoannis.Baptistae Piranesii Antiqvariorvm Regiae.Societatis.L
ondoniensis Socii De Romanorvm Magnificentia Et.Architectvra$h[g
rafika] #
260 $aPáarizs :$bFirmin Didot,$c1836#
300 $a1 db :$c428 x 318 mm#
340 $apapáir$dráezkarc#
506 $aHozzáafâerâes csak az igazgató áirâasbeli engedâelyâevel#
510 $aGiovanni Battista Piranesi : The complete etchings / John Wil
ton-Ely$cII. 753.#
518 $a râezkarc kâeszâitâesâenek ideje: 1761#
583 $xZentai Lorâand, htb#
650 4 $aolasz#
650 4 $agrafika#
650 4 $arâezkarc#
650 4 $aeredeti râezkarc#
773 0 $tDella magnificenza ed architettura de' romani opera di Gio. B
attista Piranesi socio della reale accademia degli antiquari di
Londra$wbibMKF37121#
856 $uhttp://voyager.arts7.hu/voyager/images/piranesi/00285.htm#
949 $lMKFK$n5954/VII/285$trv#

```

9. ábra Grafikáról készült leírás a Magyar Képzőművészeti Egyetem grafikai adatbázisából

A Library of Congress katalógusának leírása nagy gondot fordít a grafikák tárgyának leírására és műfajának meghatározására (520, 650), azoknak a köteteknek a felsorolására, ahol a képeket már publikálták (581) (*10. ábra*), míg a Debreceni Egyetemi Könyvtár Tiszántúli folyóiratok adatbázisa csak a legszükségesebb adatokkal teszi kereshetővé az egyes folyóiratcikkek között megbújó illusztrációkat (*11. ábra*).

```

037 __|a LC-USZ62-45539 |b DLC |c (b&w film copy neg. of verso)
040 __|a DLC |c DLC |e ghc
050 00 |a DRWG 1 - Unattributed, |b no. 13
245 00 |a E. view of the city of New York, or: 41 |h [graphic] : |b S. view of the city of New York.
260 __|c [177-]
300 __|a 2 drawings : |b ink.
520 0_ |a Drawing shows (recto) distant view of New York City, with the Rutgers House in the foreground and the steeple of Trinity Church
visible in the background, and (verso) a distant view of New York City, possibly from a point on Long Island near Red Hook.
540 __|a No known restrictions on publication.
500 __|a Title from item.
500 __|a Possibly by Thomas Davies.
581 8_ |a Published in: The iconography of Manhattan island, 1498-1909 : compiled from original sources and illustrated by photo-intaglio
reproductions ... / by I.N. Phelps Stokes. New York : R.H. Dodd, 1915-28, v. 1, p. 361.
581 8_ |a Published in: The American Revolution in drawings and prints; a checklist of 1765-1790 graphics in the Library of Congress /
Compiled by Donald H. Cresswell, with a foreword by Sinclair H. Hitchings. Washington : [For sale by the Supt. of Docs., U.S. Govt. Print.
Off.], 1975, nos. 545 (S. view) & 546 (E. view).
651 _4 |a New York (N.Y.) |y 1770-1780.
651 _0 |a United States |x History |y Revolution, 1775-1783.
655 _7 |a Cityscapes |y 1770-1780. |2 gmngpc
655 _7 |a Ink drawings |y 1770-1780. |2 gmngpc
700 1_ |a Davies, Thomas, |d ca. 1737-1812, |e artist.
700 1_ |a Stokes, I. N. Phelps |q (Isaac Newton Phelps), |d 1867-1944.
852 __|a Library of Congress |b Prints and Photographs Division |e Washington, D.C. 20540 USA |n dcu
856 41 |3 digital file from b&w film copy neg. of recto |d cph |f 3a45734 |q p |u http://hdl.loc.gov/loc.pnp/cph.3a45734
-----

```

10. ábra Grafika leírása a Library of Congress katalógusából

000	00529ngm	2200169	i	4504
001	bibKLT00226078			
005	20011001165512.0			
008	990603s1935	hu	---	u
035	\$aHuD165			
040	\$aHuD165			
100	1	\$aVadász Endre		
245	10	\$aFavágóksh[grafika] / \$cVadász Endre		
500	\$aLinómetszet			
583	\$xb1			
773	0	\$tTiszántúli figyelő. - \$g2 : 2 (1935), [2. tábla]		
856	7	\$2http\$3A cikk teljes szövege\$uhttp://fulltext.lib.unideb.hu/tibi.cgi?f		
		i=tifi&ev=1935&sz=02&pn=0		
949	\$a261.530\$1D1/F			
999	\$aDEBR\$1D1/F\$g261.530			

000	00620nkm	2200193	i	4504
001	bibKLT00222985			
005	20011001165443.0			
008	990517s1935	hu	---	u
035	\$aHEX69			
040	\$aHuD165			
100	1	\$aVadász Endre		
245	10	\$aEx libris\$1h[grafika] / \$cVadász Endre		
300	\$a5 db.			
500	\$aA cím kitalált			
583	\$xb1			
695	\$aIllusztrációk			
773	0	\$tMagyar exlibris. - \$g1 (1935), melléklet, \$g1 (1936), katalógus p. 7., \$		
		g4 (1936), p. 55.		
856	7	\$2http\$3A cikk teljes szövege\$uhttp://fulltext.lib.unideb.hu/tibi.cgi?f		
		i=ev&ev=1935&sz=01&pn=0		

11. ábra Folyóirat-illusztrációk leírása a DEENK Tiszántúli folyóiratok adatbázisából

A példákban szereplő, egymástól teljesen függetlenül keletkezett, mást-mást hangsúlyozó különféle leírásokat vegyük szemügyre még egyszer abból a szempontból, hogy minden eltérésük ellenére eléggé egyöntetűek: minden különösebb átalakítás nélkül akár egy közös adatbázisba tölthetjük őket. A MARC szabvány kereteihez való ragaszkodás az eltérő koncepciók ellenére is elegendő ahhoz, hogy a legfontosabb dokumentumleíró, illetve tartalmi jegyek azonos kezelését biztosítsa, és az ezeken alapuló indexek ebben az elképzelt adatbázisban átfogóan alkalmazhatók legyenek: szerző, cím, tárgyszó, bibliográfiai hivatkozások, possessorok, hozzáférési korlátozások nagy biztonsággal kereshetők lennének a teljes adatbázisban. Az egyes speciális elemeknél is csak abban van eltérés, hogy megjelennek-e a leírásban. Ha előfordulnak, azonos mezőkben, a „helyükön” találjuk őket, mint például a bibliográfiai hivatkozásokat a régi könyvek és rézkarcok esetében (510), vagy a dokumentum alapjául szolgáló „esemény” rögzítését (518) a színlapok és rézkarcok leírásában. Ezen adatelemek megjelenésének esetlegessége, bizonyos fókig eltérő jellege a különböző forrásból származó rekordcsoportok között természetesen rontaná a rájuk vonatkozó keresés megbízhatóságát, de még így is használható közelítést érhetnénk el. És ez a viszonylag nagy egyöntetűség nem csak ebben a soha be nem következő szituációban érény: ha nem is valószínű, hogy mindezek a rekordok egy fizikai adatbázist alkotnak valaha, egy metaadatokat gyűjtő szolgáltató keresőrendszerében találkozhatnak.

Besorolási (authority) rekordok

Még egy jelentős előnye lehet annak, ha könyvtári rendszerek által létrehozott adatbázissal szervezzük elektronikus könyvtárunkat: kihasználhatjuk a rendszerbesorolási adatokat, valamint azok „utalóit” létrehozó és kezelő modulját, az „authority kontrollt”. Régebbi szövegeket feldolgozó elektronikus könyvtárakban sokat küzdenek a nevek, földrajzi nevek, fogalmak eltérő megjelenésű, sokszor csak eltérő helyesírású alakjaival, amelyeket még egy gondosan tagolt xml dokumentumban is nagyon nehéz egymással megfeleltetni, a kereső olvasó előtt nyilvánvalóvá tenni a változatok együvé tartozását, együtt prezentálni számára minden releváns találatot az alaki eltérések ellenére is. A könyvtári rendszerek a besorolási adatok kezelésében megoldották már ezt a kérdést. A bibliográfiai leírásokat hordozó rekordokban kötelezően használandó besorolási adatok és a hozzájuk kapcsolódó besorolásiadat-rekordok, amelyek nemcsak az elfogadott alakot, hanem annak minden lehetséges változatát rögzíthetik, együttesen kezelik a problémát. Az elektronikus dokumentumban előforduló változattól függetlenül a leíró rekordban az elfogadott alak szerepel, ugyanakkor a dokumentumban megjelenő minden változat bekerül a besorolásiadat-rekordba (12. és 13. ábra). A böngésző olvasót a regisztrált változatok elvezetik a leírások által elfogadottként kezelt alakig, a minden leírásban kötelezően meglévő elfogadott alak alapján az adatbázis összegezi a kívánt név minden előfordulását. Az egyes előfordulásokhoz tartozó elektronikus dokumentumban pedig már ismét az eredeti változattal találkozhat a felhasználó, nem veszti el annak lehetőségét, hogy az eredeti változatokat a saját helyükön megvizsgálhassa.

```

000      00327nz      2200121n  4504
001      autPOS00001397
005      20040906104717.0
008      040707nn acnnnaabn          un aaa      d
040      $aHuDeKLEK
100 1    $aKomlóssy Ferenc$e(fordító)
400 1    $aKomlóssy Ferenc$e(fordító)$dx
400 1    $aKomlóssy Ferenc$e(fordító)$dx
690      $aNKI

```

12. ábra **Még munkaállapotot tükröző besorolásiadat-rekord a Debreceni Egyetemi Könyvtár színházi adatbázisából**

```

000      00227nz      2200097n  4504
001      autKLT00185109
005      20041213122216.0
008      970626nn acnnnaabn          un aaa      d
040      $aHuDeKLEK
100 1    $aFormika Máté$e(nyomdász)
400 1    $aFormica, Matthäus
400 1    $aFormica, Matthaus
400 1    $aFormica, Matthaeus
400 1    $aFormicus, Mathaeus
400 1    $aFormica, Mathe
400 1    $aFormika, Máte
690      $aKS, szg (utaló)
999      $acatie

```

13. ábra **Besorolásiadat-rekord a Debreceni Egyetemi Könyvtár katalógusából**

Adatbázisok

Érdemes megvizsgálni azt a kérdést is, hogy az elkészült metaadatok hogyan szerveződnek adatbázissá, mikor milyen megfontolások alapján kerülnek be a könyvtári katalógusokba, és mikor épül belőlük külön adatbázis.

Mivel a digitalizált dokumentumok egyrészt a könyvtár állományát képezik, másrészt az elkészült elektronikus változatokat a könyvtár szolgáltatja, van létjogosultsága annak, hogy a metaadatok a katalógusba kerüljenek. Minden nehézség nélkül megtehető ez, ha a leírások azonos feltérési szintet képviselnek a katalógus anyagával, monografikus vagy sorozati rekordok. Így a fenti példákban a régi könyvek, kották mindenképpen a katalógusba kíváncsoznak.

A plakát- és színlaprekordok leírási szintje is megfelel a katalógusénak, a Library of Congress katalógusa tartalmazza is azokat. A debreceni színlapok viszont nem kerültek a katalógusba, csak egy, a gyűjteményt leíró rekord figyelmeztet ottlétükre, és mutat a digitalizált gyűjteményre is. Többek között abból a megfontolásból alakult így, hogy a nagy mennyiségű leírás „agyonnyomná” a katalógus könyvanyagát, a szépirodalmi műveket kereső felhasználót zavarná a katalógus rendeltetészerű használatában, ha például Shakespeare műveire keresve több száz színleírás kiszűrésével jutna csak el a kölcsönözni kívánt könyvekig. Hasonló gondot jelenthet, ha egy nagy fényképgyűjteményt, képeslapgyűjteményt vagy folyóiratcikkek analitikus szintű rekordjait akarnánk a katalógusban tárolni. Megoldható, és van is rá példa, hiszen a MARC szabványt úgy alakították ki, hogy különböző dokumentumtípusú és leírási szintű rekordok integrálhatók legyenek egy adatbázisba. Az olvasó által is könnyen alkalmazható megoldást kell azonban ezekben az esetekben találni arra, hogy kereséseinek figyelmen kívül hagyhassa az analitikus rekordokat, amikor könyveket keres.

Külön adatbázisba rendezendők a digitalizált gyűjteményt feltáró rekordok akkor is, ha speciális keresési szempontjaink a katalógusban a szokásostól eltérő indexek kialakítását kívánják. A katalógus-adatbázis elbír ugyan egy-egy olyan indexet, amelyet csak egyes dokumentumtípusok használnak, például egy a hangszer- és énekhangkódokat keresőt a kották kedvéért, de a fenti debreceni színlapok rekordjaiban rejlő információkat (7. ábra) csak úgy lehet kiaknázni, ha egy teljesen más indexstruktúrájú adatbázisba helyezzük őket. Az adatbázisban természetesen létezik cím és szerzői index, de ezek más mezőket tartalmaznak, mint a katalógus indexei. A katalógusnevek indexe – amely a tárgyi melléktételeken kívül külön „bérlet” indexbe tettük. A katalógusnevek indexe – amely a tárgyi melléktételeken kívül gyakorlatilag minden név jellegű mezőt magába foglal – itt is létezik, de kialakítottunk olyan indexeket is, amelyek az előadott művek szerzőit, illetve az előadást létrehozó alkotókat különválasztják. A katalógusban nem létező indexek segítik, hogy a különböző időszakokban színre kerülő darabokra

lehesse keresni („időpont” index a 033 mező alapján), vagy az előadások jellemzői alapján lehesse tájékozódni az adatbázisban (14. ábra.)

KERESÉS PARANCSS

KÉSZ A keresés törlése Másol/Beszúr Súgó

Írja a PARANCST ide:

> find eloa vendég% and eloa kolozs%

Nyomja meg az <RETURN>-t gombot a kereséshez.

Nagyított képernyő

KÉSZ Megtalált tételek: 6 Kijelzés módja: RÖVID NORMÁL HOSSZÚ MARC STÁTUSZ

Az Ön keresése: FIND ELOA VENDÉG% AND ELOA KOLOZS% Következő lap Előző lap

Tétel	Szerző	Cím	Dátum	
*1.		Musotte [plakát] : színmű 3 felvonásba	1893	km
*2.		Fedora [plakát] : dráma 4 felvonásban	1893	km
*3.		Napamasszony [plakát] : vígjáték 3 fel	1893	km
*4.		Othello [plakát] : tragoedia 5 felvoná	1887	km
*5.		II. Rákóczy Ferencz fogsága [plakát] :	1864	gm
*6.		A király házassodik. [plakát] : eredeti	1864	km

14. ábra A Debreceni Egyetem színházi adatbázisa: a Kolozsvári Színház vendégjátékai Debrecenben

Nem célszerű a katalógusba integrálni azokat a digitális dokumentumokra utaló rekordokat sem, amelyeknek elérésére csak szűk felhasználói réteg jogosult.

Összegzés

A fenti, gyakorlaton alapuló megfontolások alapján úgy tűnik, hogy a könyvtári rendszerek az elektronikus könyvtárak szervezésének eszközei lehetnek: metaadat-előállító és kereső funkcióikat jól használhatjuk ezen a területen is. A létrejövő adatbázis hasonló és jól integrálható a könyvtár egyéb bibliográfiai szolgáltatásaival. És talán nem elhanyagolható szempont az sem, hogy olyan eszközökről van szó, amelyekkel a könyvtárosok nap mint nap dolgoznak, ismert terepen mozoghatnak.

Beérkezett: 2005. XII. 6-án.

A szerző a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár főigazgató-helyettese.
E-mail: kkoltay@lib.unideb.hu

[Nyomtatható verzió](#)